

NGÔN NG H C VÀ VI T NG H C

CH C N NG TÁC NG C A
NGÔN NG TRUY N THÔNG TRONG TH KHÁNG CHI N
TRÊN BÌNH DI N T CH C THÔNG I P
 THE IMPACT FUNCTION OF MEDIA LANGUAGE ON ORGANIZING MESSAGE
 (ON ANALYZING VIETNAMESE RESISTANCE WAR POETRY)

LÊ TH PH NG

(ThS-NCS; Tr ng Qu n lí Khoa h c và Công ngh)

Abstract: The article studies the incentive function of organizing messages of the media language in Vietnamese poetry during the period of 1945-1975. The utility of poetic forms (folk, ethnic, free verse poems), a structural design of a poem, the creation of iconic art, how to organize artistic space and time through verbal acumens, sharp definitions, reality and inspiration of wartime lives, affectionate memories as well as confidence of bright "reunification" and the eternality Fatherland explicitly disclosed in the Resistance poetry helped poets convey messages which profoundly impacted the patriotism, heroic deeds and enemy hatred of the masses at the time.

Key words: Resistance War poetry; message organization; syntactic structure; message meaning; poetic form.

1. M u

M i tác ph m v n h c nói chung và th ca nói riêng là m t ch nh th mà ó các y u t nh ch , t t ng, k t c u, ngôn ng , hình t ng... ã th c s g n k t m t cách hài hòa và tác ng xuyên th m l n nhau. Theo R. Jakobson, nh ng thành t làm nên giá tr c a m t bài th n m ph ng di n k t c u và ngôn ng c s d ng trong th . Ph ng di n k t c u và ngôn ng y c th hi n rõ nét trong m ng th kháng chi n yêu n c giai o n 1945 - 1975.

2. Tác ng qua cách th c k t c u c a bài th

Thông th ng m t bài th nói chung và th kháng chi n giai o n 1945 - 1975 nói riêng có b c c g m 3 ph n: 1/ Ph n m bài (o n u) b c u gi i thi u và khái quát c m xúc bài th ; 2/ Ph n thân bài (các o n gi a) trình bày h th ng các lu n i m, lu n c , ch ng minh cho các c m xúc c a ph n m u; 3/ Ph n k t bài (o n cu i) i vào khái quát l i giá tr và ý ngh a c a bài th . V i vi c chia ra thành các ph n nh v y, xét ph ng di n t ng th , ó c ng là m t cách s p x p, t ch c m t thông i p mà tác gi (ng i làm th) l a ch n.

a ra c m t thông i p nói chung hay m t thông i p có “ý ” tác ng theo b t kì h ng nào ó nh m thay i nh n th c, thái , hành vi c a i t ng ti p nh n thông qua ph ng ti n truy n t i là ngôn ng , tác gi bu c ph i có s trình bày logic thì ng i ti p nh n thông i p m i có th hi u c. Ví d :

Trong bài th “ i d c m i n Trung” c a Ph m ình Ân c in t p chí “Tác ph m m i” s 19 n m 1972 g m: *Kh th u g i tên d i t m i n Trung m t cách khái quát y n t ng; Các kh th gi a v d i t b ng các hình nh c th , thân quen, c tr ng, bi u t ý chí qu t c ng c a nh ng con ng i s ng trên d i t y; Kh th cu i nói v s th ng nh , “m c n ” d i t m i n Trung. Cách xây d ng b c c này xem ra r t h p lí và hi u qu , giúp ng i c có th hi u c: *D i t ó là d i t nào? D i t ó nh th nào? Và cu i cùng là c m nh n c a ng i làm th v d i t ó. V i ki u logic truy n th ng ó, ng i c có th t t ti p c n, nhìn th y và hi u c b n ch t c a m t d i t y n ng và gió, gai góc nh ng v n hiên ngang, qu t c ng, không ch u khu t ph c tr c m a bom bão n, cu c s ng ó v n c sinh sôi n y n . Vô hình**

trung, ng i c c ng ít nhi u d b cu n theo lu ng ý chí ó, không s i u g i k c khi “*Nh ng b vai t y s n vì vắc n/Da th t n i nào ch ng có m nh bom g m*”...

Ngoài b c c, k t c u c a bài th c ng óng vai trò không nh trong kh n ng tác ng n qu n chúng c th . Khái ni m k t c u ây c hi u là *t ch c ng pháp và ng ngh a* c a các câu th trong bài th kháng chi n. Ch ng h n:

V k t c u cú pháp, các d ng bi u t có tính i n m u trong th kháng chi n là:

a) Bi u t b ng m nh /cú (C u trúc C-V) d i d ng thông báo, ch y u dùng c ung c p thông tin. Ví d :

“*Tr ng mài mòn gu c võng/Gi c rút ngang trên u*” [V Ngh An th m con, B ng Vi t]

b) Bi u t b ng nh ng phát ngôn n ph n (“vô nhân x ng”)

Bi u th c ng pháp i n m u này là nh ng phát ngôn n ph n có d ng c u trúc g m “ng t tình thái k th p (+) v i m t ng v t (ng ng /tính ng)”: *hãy/ph i + ng ng* . Ví d :

Hãy nghe em, nh ng ti ng gì n sôi trào/C a th k hai m i ang chi n u.

Hãy nghe hãy nghe ti ng ng i lao xao/Ch nh ng c n nhà bom xô t c máu.

ng ngu i, em i, b u máu nóng/ng ng i yên, mong cu c s ng bình yên [Beethoven và âm vang hai th k, B ng Vi t].

c) Bi u t b ng d ng th c ng o n ch c n ng hóa

Ng o n là lo i n v c u trúc ng pháp. Trong d ng ngôn, các ng o n c ch c n ng hóa. ây là hi n t ng c thù cú pháp và r t áng chú ý trong th kháng chi n. Ch ng h n:

Danh ng : S d ng danh ng là m t l a ch n hi u qu khi tác gi mu n t o ra nh ng thông i p ng ng n, cô ng, y s c l t t tác ng n tâm c m c a ng i c. Ví d :

N i gi a chi n tr ng th m bóng áo bà ba/N i m già ta quen v m m v cà [Th g i ng i b n xa t n c - B ng Vi t]

ng ng : ...*Thôi t giã tu i th /B c ra t tám n m kháng chi n/L y s tích anh hùng làm*

ch v n/L i b c vào cu c kháng chi n l n hai [T giã tu i th - B ng Vi t].

Nh ng câu th , thông i p c bi u t b ng ng ng giúp cho ng i c th ngôn, v n ý t , v n xúc c m, ý chí c a nhân v t trong th vào mình, ti ng lòng c a nhân v t th mà ng i c ng t ng là ti ng lòng mình.

d) Các câu th là liên k t m t chu i các phát ngôn:

Chu i các phát ngôn c thi t k khi nhà th mu n bi u t nh ng s ki n có tính liên hoàn, nhanh - dày c, nh n m nh m t i u gi ó, ho c là ch quy n dân t c, ho c là t i ác c a gi c, ho c là s th t b i c a chúng... Ví d , khi miêu t c nh gi c Pháp kéo n, m t chu i các phát ngôn ra i nh m nh n m nh t i ác c a gi c: T c nh thanh bình trên quê h ng Kinh B c n c nh gi c n nh m t àn chó ng , iên cu ng “l i dài lê s c máu - ngùn ng t l a hung tàn”, r i n n i au n, xót xa, u t c “ru ng ta khô, nhà ta cháy”. Ví d :

Ru ng ta khô, nhà ta cháy/Chó ng m t àn/L i dài lê s c máu/Ki t cùng ngõ th m b hoang..

3. Tác ng qua các hình th c th

V hình th c th lo i, th kháng chi n s d ng ph bi n các th th có ngu n g c dân gian dân t c ng th i phát tri n c th th t do và l i th t p th .

Có th nói giai o n này là “cu c chia tay” gi a th cách m ng v i th ti n chi n (t c là th M i). *Th th t do* ra i t “th M i”, ít ph bi n (81/654) bài, nay ã *phát huy* chi m t l g p 1/2 (theo th ng kê c a V n Tâm, t p th kháng chi n 1945 - 1975 (v n h c - 1985) có 98/213 bài). *Th th tám ch* là m t cách tân l n c s d ng ph bi n nh t th M i nay ít c chú ý h n. Hi n t ng v t dòng, ti p thu th Pháp, r t th nh th M i nay c ng ít th y.

a. Th dân gian, dân t c

nh ng bài th kháng chi n mang m tính dân t c, i chúng, d nh , d thu c, khi truy n t i thông i p, các nhà th ã tìm v nh ng th th quen thu c nh l c bát c i n, song th t l c bát dân t c, b n ch , ...tiêu bi u là

T H u. *Th th l c bát hi n di n v i nhi u ch c n ng khác nhau, t s u tiên cho ch c n ng tr tình, n s chen vào c a ch c n ng cung c p thông tin, thông báo... Ví d :*

*“Minh v , còn nh núi non/Nh ng khi kháng
Nh t, thu còn Vi t Minh/Mình i, mình có nh
mình/Tân Trào, H ng Thái, mái ình cây a?”*
[Vi t B c - T H u]

Th th này c coi là m t trong nh ng hình th c tiêu bi u trong cách t ch c, bi u t thông i p c a bài th - đ ng ý c a nhà th . S l a ch n này có c s t tính ch t i chúng, tính dân t c, t s hoàn h o v âm lu t và giàu nh c tính *đ i th ng vào tình c m con ng i* c a th th “b n a” này.

b. Th t do

Cùng v i xu h ng tìm v nh ng hình th c ngh thu t dân gian, dân t c trong cách truy n t i thông i p truy n thông n qu n chúng, thì xu h ng t do hóa hình th c th c ng là m t s l a ch n hi u qu c a các nhà th giai o n này.

Th t do không b ràng bu c vào nh ng quy t c nh tr c nh s dòng, s ch , niêm, i, v n... S dòng trong kh th không b t bu c. S ch trong t ng dòng có th nhi u ít khác nhau nên các nhà th d dàng i u khi n, bi u t ý t c a mình theo nh ng cách riêng. Ví d :

*Tôi b c i/ m a m i lúc m i to/sao hôm
nay lòng th y ch t/nh bu i sáng mùa ông
ch a th y m t tr i m c/con sông dài n m nh
nh ng ch ng r ng i qua* [Bài th c a m t
ng i yêu n c mình - Tr n Vàng Sao]

4. Tác ng qua hình t ng ngh thu t c a bài th

bi u hi n rõ nét ch th , nh ng thông i p c a mình qua m i bài th , xuyên su t m t giai o n kháng chi n tr ng kì, các nhà th th ng chú ý xây đ ng nh ng hình t ng nh : c H , ng i lính, quê h ng, m ...Nh ng hình t ng y là nh ng phác h a s ng ng v i s ng kháng chi n trong ó có tình yêu quê h ng, t n c, v s m t mát, gian lao, cam

go, v s anh đ ng qu t c ng, gia t ng s n xu t... ã có nh ng nh h ng, tác ng không nh n tình th n, tình yêu quê h ng, t n c, t hào dân t c, ý chí chi n u, không ng i hi sinh, gian kh giành li c l p, t do cho dân t c c a qu n chúng nhân dân.

Hình t ng th ây chính là m i quan h gi a các b ph n c a câu th trong cách t ch c câu th , o n th ph n ánh i t ng v i nh ng rung ng tình c m và cách ánh giá c a nhà th theo cách riêng c a h . Ch ng h n:

Bài th “ t n c” c a Nguy n ình Thi, hình t ng t n c c hình thành không ph i b ng cách c ng l i thu n túy t t c nh ng hình t ng riêng l trong bài th mà là s t ng hòa t t c các hình t ng theo m t quan h có tính ch t t ng b c: 1/ Hình t ng v chi n tranh và t i ác c a chi n tranh; 2/ Hình t ng c a ng i lính và cu c s ng riêng t c a ng i lính; 3/ Hình t ng v truy n th ng b t khu t c a dân t c:

⇒ HÌNH T NG T N C

Mu n t o ra tính hình t ng c a câu th nói riêng và t o ra hình t ng c a th nói chung, ngoài h ng tìm tòi nh ng ki u k t h p t m i l , nhà th còn s đ ng nh ng ki u c u trúc, nh ng ki u k t h p t đ a vào nh ng cách liên t ng, so sánh m i.

5. Tác ng qua cách t ch c th i gian và không gian ngh thu t

Th nh t, Th cách m ng, nh t là nh ng bài tr ng ca luôn luôn có th i gian ng hi n: quá kh - hi n t i - t ng lai. ng hi n trong th cách m ng luôn t o s an k t g n bó gi a hi n t i, quá kh và t ng lai. Hi n t i là “ i s ng kháng chi n”, quá kh là “s bình yên”, và t ng lai là “m t chi n th ng hào hùng c a dân t c”. Trong s k t h p y, th i gian hi n t i th ng chi m v trí u tiên nh ng không ph i “hi n t i ng yên” mà là cái “hi n t i v n ng”, m t hi n t i c n c “gi i c u” t nh ng “ng i con yêu n c” c a dân t c.

Cách th c t ch c th i gian trong các bài th kháng chi n c ng là m t y u t quan tr ng

trong ví c “ a y”, “d i v”, tác ng n ý th c h c a qu n chúng nhân dân th i ó: th ng nh , tr n tr ng quá kh “bình yên”, ph n n s “ au th ng, m t mát” c a hi n t i và hi v ng, tin t ng vào “chi n th ng” c a t ng lai. Ví d :

M t o n th ng n (ch v n v n 8 câu) trong bài “Nh Vi t B c”, T H u ã l t t h t c nh ng th ng nh , nh ng tình c m sâu m c a anh b i mi n xuôi i v i “ng i-em gái-ai ó” c a mi n ng c (vùng Vi t B c). B ng nh ng t ng ch th i gian th c và l i v n ng th i gian theo n m “*ngày xuân - ve kêu* (ngày hè) - *r ng thu - s ng mùa* (ngày ông)”, o n th trên ã xây d ng c m t b c thông i p có kh n ng tác ng m nh m n tình c m, thái c a qu n chúng nhân dân: cu c kháng chi n dù tr ng kì, gian kh nh ng ng bào xuôi - ng c v n yêu th ng, kh ng khít, g n bó bên nhau, m t lòng vì c l p, t do c a T qu c, t o thành s c m nh chi n th ng k thù:

Ngày xuân m n tr ng r ng/ Nh ng i an nón chu t t ng s i giang/ Ve kêu r ng phách vàng/ Nh cô em gái hái m ng m t mình/ R ng thu tr ng r i hoà bình/ Nh ai ti ng hát ân tình th y chung (...) Mênh mông b n m t *s ng m ù/ t tr i ta c chi n khu m t lòng.*

Th hai, không gian ngh thu t là ph m ch t nh tính quan tr ng c a hình t ng ngh thu t. Th cách m ng là lo i th th m m s c v v n hóa dân gian. Các nhà th ã t o cho tác ph m c a mình *màu s c thôn quê* ngay không gian ngh thu t c tr ng: *hoa sim tím, lúa ang tr bông, cây chu i cu i v n, m t na ang chín ...* nh ng s v t th ng ngày g i lên h n quê, tình quê th m m. Các nhà th c ng ã “g i tên” nh ng a danh quen thu c trong cu c kháng chi n tr ng kì: *Mái ình H ng Thái/cây a Tân Trào, sông u ng, sông Kinh Th y, sông Mã, núi M ng Hung, Tr ng S n ông, Tr ng S n Tây,...*

Không gian trong th cách m ng luôn có s k t h p gi a h và th c. L y cái th c c a chi u

kích không gian bi n mênh mông di n t cái h o, tho ng th t c a lòng ng i. c i m n i b t trong trong t duy các các nhà th cách m ng khi ki n t o không gian ngh thu t v n là “s i dây liên t ng” h i c, n i không gian làng quê hi n cùng v i các không gian khác nh núi r ng, bi n, o... Nó t o ra s t nhiên nhu n nhu n trong hình t ng th , t o “s i dây liên k t tình yêu” gi a h u ph ng và ti n tuy n, t o nên s c m nh vô hình cho m t cu c kháng chi n th ng l i. Cách thi t k không gian ngh thu t nh trên c ng giúp cho ví c xây d ng, t ch c thông i p c a tác gi trong th c rõ nét và có s c chuy n t i cao h n, c v m nh m tinh th n chi n u c a nhân dân ta, m t lòng vì T qu c.

6. Thay l i k t

Có th nói, cách th c t ch c thông i p c a th kháng chi n nh ph n trình bày trên ã óng góp m t cái nhìn toàn di n h n v ch c n ng tác ng c a ngôn ng truy n thông t góc ngh thu t; giúp cho nh ng bài th giai o n này có s c nh h ng l n, kh n ng tác ng m nh m n tinh th n yêu n c, u tranh ch ng gi c ngo i xâm c a qu n chúng nhân dân ta.

TÀI LI U THAM KH O

1. Nguy n Tài C n (1999), *Ng pháp ti ng Vi t*, Nxb HQG Hà N i.
2. H u t (2000), *Ngôn ng th Vi t Nam*, Nxb Khoa h c Xã h i.
3. Hà Minh c (2012), *Chuyên lu n “M t th k th Vi t Nam (1900-2000)”*, Nxb Khoa h c Xã h i.
4. Mai H ng (2001), *Th Vi t Nam qua hai cu c chi n tranh cách m ng*, T p chí V n h c s 06/2001.
5. Hoài Thanh (1951), *Nói chuy n th kháng chi n*, V n ngh , Vi t B c, tr.136.
6. Nguy n Th Ph ng Thùy (2005), *M t vài nét v s chuy n bi n và cách tân c a c u trúc th t 1945 n 1975 trên t li u th c a m t s nhà th -nhà giáo*, T p chí Ngôn ng , s tháng 11, 2005, t trang 51 n trang 67.